

Euroopan yliopistot myllerryksessä

■ Marja Makarow

Jos Suomessa on käynnissä historiallinen yliopistouudistus, on Euroopassa tapahtumassa korkeimman opetuksen ja tutkimuksen vallankumous.

Lähes puolessa EU:n 27 jäsenmaasta on yliopistouudistus vastikään tehty, se on meneillään tai ainakin suunnitteilla. Uudistukset koskevat niin yliopistojen autonomiaa ja hallintoa kuin rakenteita, perustehtäviä ja rahoitusta. Useissa maissa yliopistoille ollaan vasta luomassa autonomista asemaa tai niiden autonomian astetta ollaan nostamassa. Hallintoa uudistetaan hallituksen ulkopuolisilla jäsenillä, ja rehtorin asemaa ja toimivaltaa laajennetaan.

Yliopistoja fuusioidaan, mutta niitä myös pilkotaan. Itävallassa on lääketieteelliset tiedekunnat vastikään irrotettu omiksi itsenäisiksi yliopistosairaaloihin kytketyiksi yliopistoiksi. Rajujakin rakennemuutoksia on tehty, Karoliininen instituutti Ruotsissa luopui tiedekunnista, ja vastaavanlaisia ratkaisuja on pohdinnassa muuallakin. Rahoitusmalleja suunnitellaan muutettavaksi. Aloittavien opiskelijoiden tai tutkintojen määrään perustuvia malleja muutetaan laatukriteerejä sisältäviksi. Julkisia yliopistoja on muutettu säätiöpohjaisiksi muuallakin kuin Suomessa.

Monet yliopistot ovat erityisesti Pohjoismaissa teettäneet tutkimuksensa tason analyysin kansainvälisellä vertaisarvioinnilla, kun taas esimerkiksi Saksassa menestystä huippuyksiköhouissa on käytetty yliopistojen jaottelussa laatuluokkiin. Eurooppa tarvitsee oman rankinglistan sekä kriteerit, jotka ottavat huomioon rahoitusvolyymin sekä yliopistojen erilaiset missiot alueellisina, kansallisina ja kansainvälisinä toimijoina.

Tutkijanura ja tutkijakoulutus ovat kehittämiskohteina yhtä hyvin yksittäisissä maissa kuin myös Euroopan komissiossa ja tuhannen jäsenyliopiston Euroopan yliopistojen liitossa (EUA). Useat laatu yliopistot ovat perustaneet tutkimusta, tohtorikoulutusta, innovaatiota ja kansainvälistymistä edistäviä laitos-, tiedekunta- ja yliopistorajat ylittäviä instituutteja, joilla saattaa olla kunnallisia ja yksityisiä kumppaneita.

Yliopistojen ulkopuoliset valtion tutkimuslaitokset, joita on Suomen lisäksi erityisesti Ranskassa, Saksassa, Espanjassa ja useissa uusissa EU:n jäsenmaissa, ovat myös tarkastelun kohteena. Ranskassa paras tutkimus on perinteisesti tehty juuri näissä laitoksissa vankan korvamerkityn rahoituksen turvin, kun taas parasta opetusta tarjotaan edelleen Napoleonin perustamissa eliittioppilaitoksissa (*grandes ecoles*). Yliopistot edustavat alirahoitettuja B-luokan organisaatioita, joiden opiskelijamassat palvelevat työllisyystilastojen puhdistajina kaksi ensimmäistä vuottaan ennen rajua karsintaa. Maan koko yliopisto- ja tutkimuslaitoskenttä on ennennäkemättömien uudistusten kourissa.

Mitä tulee tutkimustulosten vaikuttavuuteen, ovat EU:n jäsenmaitten kannat peräti päinvas-taisia. Monet hallitukset, vaikkapa Espanjassa, Britanniassa ja Ranskassa edellyttävät enenevässä määrin vastinetta julkiselle tutkimusrahoitukselle yhteiskunnallisen ja taloudellisen vaikuttavuuden muodossa. Saksan merkittävin tutkimusrahoittaja Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG) taas kustantaa vain yksittäisten tutkijoiden yksilöllisiä tutkimushankkeita eikä hyväksy rahoituksen suuntaamista edes tutkimusohjelmiin, puhumattakaan innovaatiotoiminnasta. Suomen kanta noudattelee Britannian linjaa ja on kirjattu tuoreeseen hallituksen

innovaatiopoliittiseen selontekoon. Asiakirja korostaa kysyntälähtöisyyttä sekä tutkimustiedon tuottajien ja loppukäyttäjien yhteistyötä. Tämä on hyvä, kunhan aina muistetaan, että täysin uudet keksinnöt syntyvät luovien yksilöiden vapaasta tutkimuksesta, eivät kysyntään vastavasta strategisesta tutkimuksesta.

Muutamaa kovan sarjan eurooppalaista tiedemaata lukuun ottamatta muut maat ponnistelevat kansainvälistääkseen tutkijakuntansa. Kansainvälisyys ei ole mikään turha mantra, sillä tutkimuksen uudistuminen edellyttää uusia ihmisiä ja ajatuksia, uusia tutkimusteemoja, menetelmiä ja teknologioita, ja ne tuodaan maahan ulkomaalaisten sekä kotiinpalaavien omien tutkijoittemme toimesta. Liikkuvuus Euroopassa on edelleen häkellyttävän vähäistä. Vain 3 % yliopistojen tutkijoista on muuttanut maata. Korkealuokkainen tutkimusympäristö on paras houkutin ulkomaalaisille tutkijoille. Ja laadukkaan ympäristön tunnusmerkkejä ovat huippuluokan tutkijat, innokkaat opiskelijat, moderni tutkimusinfrastruktuuri, hyvät palvelut ja perustehtäviä tukeva tehokas hallinto.

Miten Suomen muut toimet – yliopistolaitoksen uudistamisen ohella – sitten vertautuvat muitten maitten hankkeisiin? Monet yllä kuvatuista kehittämisskohteista on meillä jo toteutettu tai niitä ollaan toteuttamassa, kuten tutkijakoulujärjestelmä, tutkijanurauudistus, tutkimuksen huippuyksiköt, yliopistojen itsensä teettämät tutkimuksen arvioinnit, sektoritutkimuslaitos-uudistus, strategisen huippuosaamisen keskuksset SHOKit, Suomen Akatemian ja Tekesin tutkimusohjelmat. Suomella on mahdollisuus olla

edelläkävijä Euroopassa, jos eduskunta hyväksyy uuden yliopistolain viisaassa muodossa, yliopistot lähtevät ripeästi uudistamaan toimintaansa ja rakenteitaan, hyötykäyttävät analyysit, uudistustoimet ja instrumentit, profiloituvat vahvuksiensa ja potentiaalinsa mukaisesti sekä sisäistävät, ettei kilpakehtä enää ole kotimainen, vaan eurooppalainen ja globaali. Eurooppalaisissa uudistuksissa kohteena on ollut erityisesti tutkimuksen taso, eikä opetuksen laatua ole erityisesti painotettu. Olosuhteissa, joissa meilläkin lahjakkaat tuoreet ylioppilaat enenevässä määrin suuntautuvat ei-akateemisille urille, tulisi yliopistojemme toimeenpanna kansainvälinen opetuksen arviointi ja ryhtyä rohkeisiin toimenpiteisiin. Tietoyhteiskunnan kehittyminen riippuu ratkaisevasti siitä, että opetus on ykkösluokkaa ja että tutkijanuralle on jatkuva virta lahjakkaita opiskelijoita.

Miksi sitten näin massiiviset euroopanlaajuiset uudistushankkeet? Siksi että EU ja sen jokainen jäsenmaa tarvitsee elinvoimaisen yliopistolaitoksen selvitäkseen globalisaation haasteista. Loppumattomien luonnonresurssien puuttuessa tutkimustietoon perustuva talous on ainoa vaihtoehto. Yliopistot ovat juuri ne organisaatiot, jotka tuottavat tietoyhteiskunnan peruspallikat, koulutetun väestön, sivistyksen, uuden tiedon ja siihen perustuvan talouden niin alueellisiin, kansallisiin kuin kansainvälisiin tarpeisiin.

Kirjoittaja on Euroopan Tiedesäätiön pääjohtaja, Helsingin yliopiston soveltavan biokemian ja molekyylibiologian professori ja Aalto-yliopiston hallituksen varapuheenjohtaja.